

מאה שנות פעילות בבי

אחד ממתפללי בית הכנסת המועטים שעדיין גרים בקופנהגן, בירת דנמרק, כינס יחדיו למעלה ממאה אנשים שגדלו בקהילה, על מנת לחגוג מלאות מאה שנים מאז הקמתו ■ הזכרונות אותם הם נושאים מימי בית הכנסת בקופנהגן, ממשיכים ללוות אותם ולגרום להם לתחושת שייכות חזקה וקשר עמוק עם בני הקהילה האחרים ■ סיפורה של קהילת "מחזיקי הדת" ששמרה על מנהגיה גם בקור המקפיא באחת ממדינות סקנדינביה

כל בני הקהילה יחד. הרגשנו שותפים לרגשות האבל והאובדן. אדם זר שחלף במקום התקשה לקבוע מי איבד אחד מקרוביו בלוויה זו".

בוגרי הקהילה שיחזרו אירועים רבים שנערכו במשותף לאורך ימות השנה. ביניהם בלטו במיוחד ההתכנסויות שכוננו "עונג שבת" והתקיימו מדי שבת אחר הצהריים. בניגוד לתכנון בנפרד ובנות במקום אחר. "זכורים לי עדיין חלק מהשירים ששרנו אז", הוא אומר בערגה, מתרפק על הזכרונות הנעימים.

הוא גם נזכר בהקשר זה, כי אמם לא היתה מרשה לילדים לצאת מהבית בשבת אחר הצהריים עד שסיימו את קריאת פרשת השבוע ותרנומה לשפה הדנית.

בהזדמנות אחת שאל אחד הילדים את האם: מה עלי לעשות כשמישהו צועק לעברי יהודי? "זקוף את גווןך והתמלא גאוה", הנחתה האם את הילד בנחישות ובאומץ.

את הגאוה היהודית ללא חת ירשו במשפחת דוידסון מהסבא רבא, סב האם. הסב נהג לשלם לשומרי הגנים הבוטניים של קופנהגן כדי שירשו לו לקטוף לולבים מהדקלים שהתנוססו בלב הגן, כשהיה מחסור בלולבים בימי מלחמת העולם הראשונה.

כספו של הסב היה מופקד באותו בנק בו ניהלה משפחת המלוכה הדנית את כספיה. כשנודע לו שמנהל הבנק היהודי מתכוון להתכחש ליהדותו ולהתנצר, הוא נהג בצעד חסר תקדים: הוא החליט למשוך את כל כספי חסכונותיו הצבורים בבנק בבוקר שלמחרת. כשהבנק פנה אליו לשאול לסיבת מעשהו הוא השיב: "מי שבוגד בה', סביר להניח שיבגוד גם באמונם של בני אדם". באורח מעורר השתאות התקיימו דבריו במלואם. כשבוע לאחר מכן נערך שוד בבנק והמשפחה המלכותית הפסידה את כל כספה.

הקמת בית הכנסת

ב-1622 שלח מלך דנמרק – קריסטיאן הרביעי – להודיע למנהיגי הקהילה הספרדית

בוגרי הקהילה שיחזרו אירועים רבים שנערכו במשותף לאורך ימות השנה. ביניהם בלטו במיוחד ההתכנסויות שכוננו "עונג שבת" והתקיימו מדי שבת אחר הצהריים

חברי קהילת "מחזיקי הדת" בכינוס

בחסד עליון".

הוא עורר את השאלה הבאה: "תשעים ושמונה אחוזים מבני הקהילה ממשיכים לקיים אורח חיים חרדי. כיצד זכו לכך, בשונה מקהילות אחרות בעולם?" ואז סיפר בתשובה: "כשאביו של חברי נפטר באופן פתאומי, בכינוס

"זה היום עשה ה', נגילה ונשמחה בו". הוא הוסיף ואמר: "נס אמיתי הוא, שמתוך קהילה זעירה של שלושים וחמש משפחות בערך, שהיו פזורות על פני כל העיר קופנהגן, התפתחה קהילה מפוארת שהצמיחה מתוכה תלמידי חכמים, ראשי ישיבות מפורסמים ונואמים

מאת דוד מרגולין

השנה, תוך התעלמות ממוג האוויר המקפיא שהפך את האגמים בקופנהגן לגושי קרח, צוינו ימיזו הראשונים של חודש אדר כמלאי שמחה באופן יוצא דופן, בקהילת "מחזיקי הדת" בקופנהגן אשר בדנמרק.

מר אליהו כצנשטיין, אחד ממתפללי בית הכנסת המועטים שעדיין גרים בעיר, כינס יחדיו למעלה ממאה אנשים שגדלו בקהילה זאת. הוא אסף את כולם באולם בית הכנסת שברחוב אול סורגייד שתיים עשרה, על מנת לחגוג מלאות מאה שנים מאז הקמתו.

מרבית חברי הקהילה העתיקו את מגוריהם במרוצת השנים לישראל, בלגיה, שווייץ, אנגליה ואמריקה, אך הזכרונות אותם הם נושאים מימי בית הכנסת בקופנהגן ממשיכים ללוות אותם ולגרום להם לתחושת שייכות חזקה וקשר עמוק עם בני הקהילה האחרים. הקשר צרוב כל כך בנשמתם, עד כי הביא רבים מהם לשוב לטקס הזכרון המיוחד שנערך. החגיגות, שנמשכו על פני שלושה ימים, כללו שיעורי תורה רבים, הרצאות שונות וסיוורים באזורים רבים שיש בהם ענין ליהודים.

זכרונות מימי "מחזיקי הדת"

מר דוידסון, המתגורר כיום בירושלים, שמח לשתף את הקוראים בחוויותיו מהאירוע המרגש בו נטל חלק. את השיעור אותו מסר בחגיגות יובל המאה הוא פתח בפסוק מתוך תפילת הלל:

ראש הישיבה הרב עזריאל חייקין (משמאל) והרב זאב דב שטיינהויז מייסד הישיבה

בית הכנסת של קופנהגן

הרב טוביה לוינשטיין ז"ל מייסד הקהילה ורבה הראשון

זוננפלד זצ"ל, הכיר בכך שעתידה של הקהילה תלוי בלימוד התורה שבה. הוא נסע לאמריקה כדי לגייס כסף לצורך הקמת ישיבה במקום. באורח טראגי הוא נפטר במהלך מסעו והותיר לאנחות את אלמנתו ושני ילדיו ואת הקהילה. בנו, הרב אפרים וינקלר, לימד במשך שנים רבות בישיבת "אור תורה" בירושלים ונפטר השנה, בערב שבת פרשת זכור. רבים מבין נכדיו של הרב וינקלר משמשים במשרות תורניות בישיבות מפורסמות.

ב-1934 הגיע לקופנהגן הרב בנימין זאב וולף גייקובסון. הרב גייקובסון הגיע מהמבורג על מנת לעמוד בראש קהילת קופנהגן. ב-1943, במהלך מלחמת העולם השנייה, הוא נאלץ לגלח את זקנו, להתחזות לדייג וכך להמלט לשבדיה, כפי שנהגו רוב יהודי דנמרק. שם הוא הקים את בית ספר לידינייה המפורסם, לבנות ששרדו מהשואה האיומה. כמה מאותן בנות נישאו מאוחר יותר לבניו. לאחר תום המלחמה חזרו יהודים רבים לקופנהגן, אולם הרב גייקובס עזב את שבדיה ועלה לירושלים.

הרב מרדכי ליבוביץ, שנמלט מסלובקיה, החליף את הרב גייקובס בראשות קהילת קופנהגן עד 1952 ואז היגר לבריטל שבבלגיה. במקומו התמנה הרב זאב דוב שטיינהאוז לרב הקהילה.

"אלו היו הימים היפים ביותר של החיידר שלנו, ממש תור הזהב של הקהילה", מסכם זאת מר דוידסון.

ב-1957 ייסד הרב שטיינהאוז ישיבה, בה למדו כמה בחורים מגייטסהד. כשנה לאחר מכן מונה הרב עזריאל חייקין לראש הישיבה. ב-1961 הוא החל לכהן כרב קהילת "מחזיקי הדת" ושימש בתפקיד עד 1969. בשנה זו עלה לארץ ישראל ושוב נותרה הקהילה ללא מנהיג. כיום מתגורר הרב חייקין בניו יורק.

הקהילה כיום

כיום קהילת "מחזיקי הדת" קטנה למדי. למעשה נאלץ מר כצנשטיין "לייבא" מדי פעם אנשים מאנגליה לקראת הימים הנוראים, כדי להבטיח את קיומו של מגיץ במקום. סבו, רבי יוסף קאהן, נשיא בית הכנסת לשעבר, נהג לומר לעיתים קרובות: "דנמרק משמשת כתחנת מעבר בדרך לארץ ישראל. אנו מקווים כי בשנה הבאה נזכה כולנו להסתופף יחד בירושלים – עיר הקודש והמקדש".

נראה שמשאלתו מתחילה להתגשם. בינתיים, כמה שקהילת "מחזיקי הדת" קטנה, היא עדיין

מסמך שנכתב בעת יסוד הקהילה

את הגאווה היהודית ללא חת ירשו במשפחת דוידסון מהסבא רבא, סב האם. הסב נהג לשלם לשומרי הגנים הבוטניים של קופנהגן כדי שירשו לו לקטוף לולבים מהדקלים שהתנוססו בלב הגן, כשהיה מחסור בלולבים בימי מלחמת העולם הראשונה

מעניקים תעודות הוקרה לחסיד אומות העולם שסייע ליהודים בשואה

הרב חיים צבי רובין

שבאמסטרדם ובהמבורג, כי הוא מזמין את היהודים להתיישב בארצו בעיירה שהוקמה לא מכבר ונקראת "גלוקסדאט". היהודים, שנענו להזמנתו, יסדו ענפי סחר וייצור במקום.

המלך בנה את מגדל ראונד המפורסם, המשמש כתצפית אסטרונומית מיוחדת. על גבי הבניין חקק המלך את אותיות שם ה' בלשון הקודש, לציון ההכרה שלו בתרומתם של היהודים לארצו והיותם תושבים רצויים ואהובים.

במהלך המאה התשע עשרה ובראשית המאה העשרים הגיעו יהודים נוספים מארצות מזרח אירופה. הם בחרו לגור ברחובות הצדדיים של קופנהגן. ב-1910 הוקם בית הכנסת, שנקרא "מחזיקי הדת", בדירת שני חדרים ברחוב נורגייד 7. מיקום בית הכנסת הועתק למספר מקומות במרוצת השנים, עד שלבסוף נקבע מקומו, ב-1934, בכתובת הנוכחית – רחוב אול סורגייד שתיים עשרה.

"מחזיקי הדת" היה למעשה הפתרון של קבוצת יהודים קטנה, שהייתה נחושה בדעתה ובעקרונותיה שלא להתפשר על קווצו של יוד מההלכה היהודית, למרות התפשטותה הממארת של תנועת הרפורמה בקרב היהודים ונישואי ההתבוללות שהיא הביאה עמה. על קבוצת המייסדים נמנו שמשון פיליפ, יעקב רובין, אברהם סמסון והרב אריה לייב קאהן.

הרב טוביה לוינשטיין נולד בסוריניים שבצפון אמריקה הדרומית, שנחשבה אז מושבה דנית. הוא כיהן כרב בהאג שבהולנד עד 1903, אז קראו לו בני הקהילה ומינוהו לרב בית הכנסת הגדול של קופנהגן. פעם אחת ארע, שבנו של אחד מחברי הקהילה רצה לשאת אשה שכשרות גיורה היתה מוטלת בספק. הרב מחה ובעקבות זאת התעורר קונפליקט בקהילה. לא היה שייך לפטר את הרב לוינשטיין, משום שהחווה שנחתם עמו היה לכל החיים, אולם בני הקהילה הפסיקו לקבל את מרותו כרב בית הכנסת. במשך שנה שלמה המשיך הרב לבוא לבית הכנסת ולהתפלל במקומו הקבוע. הוא אמנם פנה לבית המשפט בשל פיטוריו וזכה במשרת הרבנות על פי פסיקתם, אך החליט לעזוב את בית הכנסת ב-1910. הוא החל לקיים מגיץ פרטי ברחוב נורגייד 7 עם קבוצה של עשרים וחמישה מתפללים, שגדלה במשך הזמן לארבעים איש. ב-1913 הם הקימו את קהילת "מחזיקי הדת".

באותה שנה עזב הרב לוינשטיין את קופנהגן לטובת העיר ציריך והרב מיכאל וינקלר מילא את מקומו כרב קהילת "מחזיקי הדת". הרב וינקלר, שהיה תלמידו של הגאון רבי יוסף חיים

ההתכנסות – פרשת משפטים – בקשר לחגיגות יובל המאה. "פרשת משפטים", הסביר הרב, "מופיעה מיד אחרי פרשת יתרו. בעוד שפרשת משפטים מתמקדת במצוות שבין אדם לחברו, פרשת יתרו עוסקת בעיקר במצוות שבין אדם למקום. "מחזיקי הדת" הצטיינה תמיד בשני המישורים: בטיפוח מתמיד של אחווה בין חברי הקהילה ובשמירה איתנה על התורה והמצוות".

אחד האנשים שגדל בקהילה כתב: "הרגשתי שאותם קירות, שוודאי ספגו את קולות לימוד התורה של הדורות הקודמים ועבודת הקירוב הקדושה של בית חב"ד, מצטרפים אלינו לשבת זו".

כל התפילות התקיימו בבית הכנסת, והאירועים האחרים התקיימו בבית חב"ד ברחוב אול סורגייד עשר. בסעודת מלוה מלכה דיבר אורח הכבוד הרב עזריאל חייקין שליט"א. הוא הזכיר בדבריו את פועליהם המבורכים של מר אליהו כצנשטיין והרב לוינטל ואמר כי כל אחד מהם עושה את עבודת הקודש שלו באופן אחר: האחד – על ידי שמירה אישית ללא פשרות על המסורת והשני על ידי הפצת התורה והמצוות בקרב מי שאינו יודע אודותיהם. בעבודה משותפת הם יוצרים קהילה פעילה ומתפתחת.

הרב לוינטל מספר: "חב"ד וקהילת "מחזיקי הדת" היו שכנים טובים במהלך עשר השנים האחרונות. חב"ד נוהגת לקרב רחוקים ולהציע להם הזדמנות לגדול לפי הרמה הרוחנית בה הם נמצאים וקהילת "מחזיקי הדת" מראה להם את החשיבות להעמיק עוד בהתחברות לשורשיהם היהודיים".

רגע השיא של הטקס היה סיום הש"ס, שנערך על ידי מר אליהו כצנשטיין. הרב חייקין הפתיע את כל הנוכחים בהענקת "כתב חבר" למר כצנשטיין, בהערכה על כל פעליו הבלתי נלאים למען בית הכנסת והקהילה.

ביום ראשון התמקדה הפעילות בסקירת ההיסטוריה של יהודי דנמרק. את התוכנית פתחה הרצאתו של ההיסטוריון בנט בלודניקוב, המתמחה בהיסטוריה השואה. המרצה הבא ריגש את הנוכחים במיוחד בהופעתו על דוכן הנואמים. היה זה ישיש בן תשעים ושלוש, בשם גיורג'ן קילר, שהשתתף בהצלת הוריהם של מרבית הנוכחים באולם. באוקטובר 1943 שימש קילר כמנהיג קבוצת לחימה מחתרת שנקראה "הולגר דנסקה". הוא סייע בהברחת מרבית יהודי דנמרק, שחצו את ימת אורסנד סטרייט בדרכם לשבדיה בתוך סירות דיג.

הוא תיאר בדבריו את הבושה שחשו הדנים כשהממשל בדנמרק החליט להכניע לגרמנים ללא התנגדות ואת נחישותם, כאקט של מחאה, להציל אנשים חפים מפשע מגורל מר. מאוחר יותר נעצר קילר בשל פעילותו החתרנית ונשלח למחנה עבודה, אולם הוא שרד וניצל.

אחרון הנואמים היה טוביה טורבן סמסון, שהתמקד בתיאור יסוד "מחזיקי הדת" והקהילה.

שלושת הימים של החגיגות הסתיימו בטיול למוזיאון החירות הדני, בו צפו המשתתפים בתערוכה מיוחדת בנושא בריחת היהודים מדנמרק. לאחר מכן הוגשה ארוחה חגיגתית לפרידה.

כל האירועים התקיימו בבית חב"ד. בעבר שימש הבניין כבית ספר לילדי האוכלוסיה הכללית בשעות הבוקר ובשעות אחר הצהריים שימש כ"חידור ילדי ישרון" לבני משפחות קהילת "מחזיקי הדת". כשהממשלה הדנית שקלה לתת את הבניין לערבים, קנה אותו מר אריק גוטרמן – בנו של אחד ממייסדי הקהילה.

בית חב"ד, שרגיל לארח בין כתליו עד מאה איש מדי סעודת ליל שבת, שמח לארח את האירועים לציון מאה שנים לבית הכנסת. אמנם חלק מהמוצרים איננו ניתן להשגה במקום וצריך לייבא אותם מחוץ למדינה או לוותר עליהם, כמו למשל לחם כשר, אך למרות זאת נטלה על עצמה הרבנית לוינטל את הפרויקט בשמחה ובישלה ואפתה כמעט את כל המאכלים הרבים שהוגשו לאורחים לאורך כל שלבי החגיגות. רק דג הסלמון היה "דני".

בית הכנסת "מחזיקי הדת"

מצבת הרב מיכאל וינקלר ז"ל, רבה של קהילת "מחזיקי הדת" בקופנהגן

מר אליהו כצנשטיין

שומרת על זיקה למסורת, בזכות פעילות הקירוב הנמרצת של רבי יצחק לוינטל מחב"ד. הרב חיים צבי רובין, נכדו של אחד המייסדים, התחיל את נאומו בטקס במילים "ישמחו השמים ותגל הארץ" והסביר, כי בשמים נגרמת קורת רוח מרובה למייסדי בית הכנסת בראותם את ההתכנסות ובארץ חוגגים חברי הקהילה לשעבר מתוך שמחה רבה. כולם שמחים וגאים בראותם את היהודים הכשרים ושומרי המצוות שפרחו מתוך קהילת "מחזיקי הדת" לאורך שנות קיומה.

חגיגות היובל

לאחר תפילת שחרית של יום שישי ולימוד השיעור בדף היומי, עמדה בפני מתפללי בית הכנסת לשעבר אפשרות לבחור בין ביקור במחלקה היהודית של הספרייה הממלכתית לבין סיור בקופנהגן היהודית.

בספרייה, כך הוסבר להם, מאוחסנים אוצרות רבים מבין כתבי היד והספרים שניצלו מהגניזה הקהירית. את הסיור בעיר היה אמור לערוך יהודי שגדל בקופנהגן ומכיר היטב את מבואותיה.

"בשבת נמלא בית הכנסת מתפללים כפי שהיה תמיד ביום כיפור ונערכו ריקודים רבים, בדומה לשמחת תורה", מתאר מר דוידסון, שבא במיוחד מירושלים כדי להשתתף בחגיגות. החזנים, חברי הקהילה לשעבר אף הם, הגיעו מפרוץ ומאנטוורפן לרגל המאורע והם הנחו את האירוע ועברו לפני התיבה בתפילות השונות.

רבי יצחק לוינטל מקהילת חב"ד דיבר לפני הנוכחים והרגיש את העיתוי המיוחד של

'מחזיקי הדת' היה למעשה הפתרון של קבוצת יהודים קטנה, שהיתה נחושה בדעתה ובעקרוניתה שלא להתפשר על קוצו של יוד מההלכה היהודית, למרות התפשטותה, הממארת של תנועת הרפורמה בקרב היהודים ונישואי ההתבוללות שהיא הביאה עמה